

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 10. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 2·80, za pol in četrt leta razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ v Ljubljani.

Leto III.

Ljubljana, meseca decembra 1905.

Št. 12.

Naprej na delo!

Odkar izhajajo „Naši zapiski“, smo si vedno prizadevali, da pridemo v čim večjo in ožjo dotiko s svojim čitateljstvom, in vedno smo želeli, da si to vzajemno vez ohranimo ter jo poglobimo tako, da postane naše medsebojno razmerje popolnoma zaupno, intimno.

Zategadelj se nismo izogibali nobenih dobrih potov, da ta svoj namen dosežemo. Zategadelj smo bili v svojem listu popolnoma odkritosrčni, zato smo vselej naravnost izrazili svoje mnenje, kadarkoli se nam je prilika nudila. Priliko pa smo imeli obilokrat, pri vsakem dogodku v našem javnem življenju. Taki dogodki so nam bili kakor znamenja, kakor opomini, da vstvarimo in povemo svoje mnenje.

Vsled tega lahko in s ponosom povdarjamo danes ob sklepu letnika, da dosednji zvezki „Naših zapiskov“ niso le zapiski naših misli in dejanj, temveč tudi zapiski vsega zlega in dobrega v kulturnih stremljenjih Slovencev . . .

Ne da bi se hoteli danes hvaliti! Samohvalo prepuščamo tistim, ki jo ljubijo in je potrebujejo. Le nekaj predsovkov bi radi razpršili, ki so se po-

rodili tekom let o nas in tudi proti nam . . .

Dokaj drzen je bil in je še naš namen, in visok je bil in je še naš cilj, ki se mu približujemo: *ново kulturo prinašamo, višjo in smelejšo od vseh dosedanjih kulturnih stremljenj in teženj na Slovenskem*. In ker je naš smoter takšen, nam je odprta tudi pot, po kateri ga dosežemo: *Jasnosti* hočemo v vseh kulturnih, gospodarskih, literarnih vprašanjih; *resnice* hočemo, kolikor je je mogoče dognati; hočemo *odkritosti* in *poštenja* povsod.

Odtod naš temeljni stavek: *Smo odločno proti reakciji!*

In ker smo proti reakciji, hočemo *svobode*. In da moremo svobodo tudi umevati in jo izkoristiti, hočemo *kulture*. Temelječ na načelu *samopomoči* nam je pri tem poglavitno, pravilo: načelo izobrazbe posameznikov. Vzbuditi hočemo torej individualne sile v slovenskem ljudstvu. Z njim živimo, z njim delamo!

Demagogijo sovražimo. Fraz ne potrebujemo. S suverenskim nasmehom gremo svojo pot — mimo malikov in

oltarjev, vkljub vsem oviram. Poznavajoč razmere, se ne vtikamo v dnevno politiko, specielno ne v politiko slovenskega dnevnega časopisja. Višje je naše stališče. Ljudstvu in sebi hočemo dati izobrazbe, da bomo nekoč lahko živeli brez „voditeljev“, sami spoznavajoč dobro in zlo. Zato sovražimo lenobo in suženjstvo — duševno in gmotno!

Doba, ki živimo v nji, je *socialna doba*. Torej umevamo razna narodna, gospodarska in splošno kulturna vprašanja drugače, nego so jih umevali naši predniki. Temelj načina našega mišljenja je drugačen.

Zato pa je naloga slovenske javnosti, da premišlja, predno nas sodi; potem nas ne bo mogla obsojati, ker bo videla, kako logična je pot, ki nas je privedla do takih nazorov. Osobito bi radi imeli že končno rešeno vprašanje o razmerju mednarodnosti do narodnosti. Nas bi oviralo v napredku, če bi o tem obširno razpravljali. V tem smo si že davno na čistem: da smo narodni, je naša dolžnost; za dolžnosti se pametni ljudje ne navdušujejo več — izpolnjujejo jih! Mednarodnost nam je v izpopolnitev in dopolnitev narodnosti: Slovenci se vendar ne moremo izolirati od vsega sveta! Breznarodnosti pa ne priznamo . . . Vkljub temu pojasnilu se bodo sumničjenja in očitanja ponavljala,

vemo; toda z ljudmi, ki na „Edinost“ in njen prazni radikalizem prisegajo, se ne menimo več!

Nismo glasilo nobene politične stranke in nobene drugačne organizacije. Ne maramo biti, ker bi nam to nalagalo obzire in nas omejevalo. Polje, ki ga obdelujemo, ki na njem orjemo in sejemo, je polje *prosvete* slovenskega ljudstva. *Svobodna in neodvisna je naša tribuna*.

V IV. letniku bi radi imeli kolikor moči dovršene politične, gospodarske, socialne in *literarne „preglede“*. Te rubrike so najvažnejše v naših razmerah.

Specialne številke bodo izhajale zopet — kakor letos o kulturnih zavodih na Slovenskem in o Prešernovem spomeniku. Ena prvih bo revija o našem *učiteljstvu in mizernem šolstvu*.

Da izpopolnimo svoj list, smo nastavili naročnino na 3 K. Izhajali bomo sicer še na eni poli mesečno. Toda zanesljivo se nadejamo, da nastopimo že *peti letnik z dvema* polama mesečno! Ukoreninili smo se, iz *rodne zemlje* rastemo in uspevamo — ni ga torej vzroka, zakaj se nam ne bi pridružili vsi življi na Slovenskem, ki jim je mari boj zoper reakcijo na vseh straneh!

V vrsto, ki mislite in čutite z nami!

Na delo! Zakaj v delu sta uspeh in rešitev!

O mlajši generaciji slovenski.

Da je lansko leto poziv, naj se mlajša slovenska javnost, katera ne bi imela zmisla za reakcijo, združi in organizuje v izobraževalnem društvu na demokratski podlagi — v Akademiji,

vzbudil dokaj pozornosti, je nesporno. Saj so se temu pozivu odzvali glasovi raznih strank in struj — le političnih in tudi kulturnih. Vendar se ni čulo niti nasprotujočih niti favorizujočih gla-

sov mnogo. Menili so: nekaj novega vidimo, toda počakajmo, kaj se izcimi. In so čakali . . .

Priznalo se je — nekaj novega prihaja. Naši javnosti se je ta novost zdela nepričakovana, neverjetna. In sicer tem neverjetnejša, čim se je začulo, da se združuje mlajša inteligenca takorekoč vseh protireakcijskih smeri v eno četo in nastopa v delo na izobraževalnem, torej kulturnem torišču. Doslej je vsaka generacija, vrnivši se z visokih šol v domovino, lepo potrpežljivo čakala, dokler se ji ni napravil prostor na t. zv. narodni njivi samobsebi. Čakala je, da je lahko stopila v izorano in izhojeno pot svojih prednikov; kajti najzložnejše se ji je zdelo, da živi v isti smeri, v istem duhu, na isti način, kakor so živeli njeni predniki.

Sedanja generacija si je poiskala sama svojo lastno, med Slovenci novo pot, po kateri se hoče uveljaviti — pravzaprav le izpolniti svoje poslanje, svojo dolžnost med ljudstvom. S tega začrtanega pravca se ji ni treba umikati, pač pa ga proglobiti vnotranjski in okrečiti, da se more razširiti tudi vnanjski.

To je mogoče in se bo zgodilo, ker se mora zgoditi. Kajti če je bilo mogoče poiskati in zbrati in zblíževati precejšnje število mladih inteligentov, ki so si bili — vsaj duševno — dotlej več ali manj tuji in nepoznani: kako bi bilo nemogoče, da ta generacija vztraja pri začetem delu?

Res je, gore se niso predstavljale z dosedanjimi uspehi. Toda le slabiči in enodnevni ljudje zahtevajo takoj popolnega uspeha ter obupujejo, ako se jim delo v hipu ne posreči, in odstopajo od započete akcije!

Meni se zdi *veliko pomenljivejši fakt, da se je mlajša generacija našla in združevati začela s slično intencijo glede svojega delovanja, nego pa vse drugo dosedanje delo mlade inteligence, in da to združenje ni od včeraj na danes*. Ta uspeh je že samosebi največjega uvaževanja vreden; zakaj popolnoma upravičuje zaupanje, da bo mlajša generacija vztrajala. Vztrajati bo pa morala, ker je bilo njeno združenje dano samoobsebi, oziroma, ker je nastalo vsled spoznavanja razmer in potreb. Razmere same bi jo prisilile, da se ne umika od začetega dela! In nasprotniki, kateri so se pojavili tekom časa, ne bi dopustili, da sedanja generacija začne posnemati svoje prednike . . .

Že dejstvo, da se je mlajša generacija našla in tesneje sklenila svoje vrste v organično enoto, svedoči, da se tu pojavlja gotova smer. Ni še vse v nji jasno in precizno izraženo; da, nazoni in misli se križajo in krešejo; a to je vse le znamenje in jamstvo, da je vzknilo novo življenje, da vzhaja nov duh, da se vnema nov način življenja med mladimi. Tega se pa veselimo vsi! Mnogo se je že ujasnilo, in kar je poprej razdvajalo, sedaj veže in združuje. Konsolidacija! Zato pa tudi ni treba, da se v bodoče uniformirajo misli in nazoni. Vzajemno tekmovanje duhov naj vlada; saj je zdravo! Vsaka zahteva po enoličnosti in absolutni enakosti misli in nazorov bi bila pogubna za sveži in čili razvoj. Kdor bi jo zahteval, bi hotel imeti namesto zdravega pokreta plesnivo klicko . . .

Pa tudi s svojim dosedanjim delovanjem med ljudstvom ni treba, da bi bila mlajša generacija nezadovoljna.

Tudi tu je najvažnejše to, *da je stopila med ljudstvo in poiskala stike z njim*. Ne kot aristokracija duha, ampak nastopila je demokratično. Ni le ljudstva poučevala, ampak sama se je tudi učila z ljudstvom vred. Vodilo jo je demokratično mišljenje; zato je našla zaupanje med ljudstvom. Dokaz, da je tudi naša porazumnevanja med ljudstvom, je pa naravnost obilna udeležba pri predavanjih, ki jih je Akademija oskrbela preteklo poslovno leto. Kretala se je med 12 in 1100. *Na vseh 65. predavanjih je bilo okroglo 14.812 udeležencev*; povprečno pri enem predavanju torej 227·8 poslušalcev. Bila so posamezna predavanja; prirejali so se tečaji pre-

davanj. Predavalo se je na raznih krajih — industrijalnih, trgovskih, poljedelskih; predavalo se je različnim poslušalcem — izobražencem in proletarcem, dijakom in kmetom, liberalcem, socialnim demokratom, klerikalcem in nacionalnim šovinistom . . . Povsod se je pa delalo z veseljem!

Podobno — seveda popolnejše in dovršenejše naj nastopa mlajša generacija i v bodoče! Močnejša na znotraj v svoji duši, energičnejša na zunaj, realizujoč svoje poštene in jasno začrtane namene, naj se razvija! Svoje moči in zmožnosti je spoznala, lahko zaupa sama vase — in novih moči si bo pridobivala z *delom* neprestano . . . D.

Nekoliko črtic o človeškem pokolenju.

(Nadaljevanje in konec.)

Preskočimo nekaj stotisočletij in se ozrimo v kambrijsko formacijo, kjer se je rodilo potom praploditve (generatio aequivoca) iz anorganičnih¹ snovi (poglavje iz ogljika, kisika, dušika in vodika) prvo živo bitje, brezlični, priprosti moner. Organizem, brez vsakršnih organov, katerega je tvorila kepica beljakovinaste snovi — protoplazme ali sarkode, v kateri še ni bilo jedra. In ta stadij najdemo po zatrdilu nekaterih naravoslovcev pri vseh višjih organizmih, pri katerih izgine v začetku razvoja jajčeca jedro popolnoma. Stopinjo višje popolnosti doseže jajčece, ko se pokaže stanično jedro. Jajčece obstoji sedaj iz tanke kožice, katera ovija protoplazmo, v tej pa leži, navadno v sredi, jedro

(nucleus), pri katerem opazamo mnogokrat še manjša telesca, jederce (nucleolus).

Milijone in milijone temu jajčecu enakih, najraznovrstnejših organizmov najdemo v naravi, zovemo jih s skupnim imenom enostaničarji (protozoa) nasprotno mnogostaničarjem (metazoa), s katerim imenom imenujemo vse organizme, ki so sestavljeni iz več kakor ene stanice. Enostaničarji stoje morfološko¹ na stopinji ene stanice, katera opravlja vsa življenju potrebna opravila. Množijo se navadno z deljenjem in ta delitev se vrši pri nekaterih tako hitro, da se v teku nekaj dni pomnože milijonkrat ali celo bilijonkrat. Stanice se kot samostojni enostaničarji po delitvi

¹ anorganičen = neorganski, ne živ, mrtev.

¹ Morfološčen = oblikovno, po obliki.

navadno ločijo; mnoge pa ostanejo navidezno skupaj združene v državice (coenobium); toda vsaka stanica je še samostojno bitje. Delitev dela pri stanicah je storila s tem korak dalje, da je naložila posameznim v državici živečim organizmom povsem različna dela: eni skrbijo za hrano, drugi za ploditev, tretji zopet za premikanje i. t. d. Lep vzgled za tako živalsko državico nam je zelena kroglica (*volvox viridis*); stanice z biči skrbijo za premikanje, rumenkaste, podolgaste stanice so seme, zelenkaste okrogle pa jajčeca; slednji dve vrsti služita kroglici v plojenje.

Te državice enostaničarjev tvorijo prehod k mnogostaničarjem, ki obstajajo iz brezštevilnih stanic, katere imajo, enako organizmom v državici, vsaka svoj posel; vse so pa združene v največjo in najlepšo harmonijo organizma.

Vrnimo se zopet k živalskemu jajčecu, katero se nahaja na stopinji enostaničarjev. Ono se deli v dve, štiri, osem, šestnajst stanic i. t. d. in naenkrat imamo pred seboj kepico stanic. V sredi te kepice nastane pravotlina (blastocoel) in tako imamo pred seboj stadij mehurca (blastula). Na enem mestu mehurca poniknejo stanice v pravotlino in tvorijo jamico, katera se vedno bolj in bolj pogreza. Iz mehurca nastane tem potom čaši podobno bitje, katero sestoji iz dveh, druga v drugo povezanih, vrst stanic, med katerima se je pravotlina zelo zožila. Vnanje stanice tvorijo kožno plast (ektoderma), notranje pa živilno plast (entoderma). Ta stadij imenujemo „gastrula“; lasten je vsem višjim organizmom in se prikaže v razvoju slehernega. Na stopinji gastrule se nahajajo dandanes še mnogoštevilni

organizmi, katere zovemo mešnjake (coelenterata). Haeckel meni, da je moralo živeti v pračasu bitje, katero je bilo enako stadiju gastrule in katerega nazivlje on „gastrea“. Iz tega so se vzporedno razvile višje živalske vrste: črvi (vermes), mehkužci (mollusca) in členarji (arthropoda). Za nadaljni razvoj so med temi važni le črvi, kateri živijo na zemlji in v vodi v najrazličnejših oblikah in vrstah. Od najnižje stoječega črva (*pemathodiscus*), ki obstoja samo iz kože in čreves, dobimo oblike do najvišje popolnosti, ki imajo poleg kože in čreves tudi krvi, ekskretorični,¹ živčni in spolni sistem, nadalje mnogo celo posamezna čutila.

Iz črvu podobnega bitja sta se razvili vrsta kolozolnjakov (*ascidiae*) in brezglavcev (*acrania*). Prve prištevajo mnogi k redu črvov, drugi jih stavijo v sistem kot samostojno, med črvi in vretenčarji prehodno, skupino; zadnje pa, katerih edini zastopnik je vrsta škrgoustnice (*amphioxus*), stavijo vsi brez izjeme k veliki skupini vretenčarjev (*vertebrata*) nasprotno s prejšnjimi, katere nazivljemo brezvretenčarje (*evertebrata*). Bistveni znak vretenčarjev je hrbtenica, katera služi telesu v oporo. Pokaže se že pri kozolnjakih večinoma le v embrionalnem razvoju kot mala hrustančasta kita; le pri nekaterih ostane trajno. Škrgoustnice in obloustne (*cyclostomata*) najnižje oblike iz skupine vretenčarjev imajo trajno, valjasto, elastično kito sestavljeno iz konopčastega staničevja katero imenujemo „chorda drosalis“.

Nadaljni znak vretenčarjev je, da leži hrbtenjača v hrbtenici ter tvori v

¹ ekskretoričen = otrebni, odvodni.

zvezi z možgani in živci, fino razvit živčni sistem. Cevni sistem je popoln ter obstoja iz odvodnic in srkalic. Pri škrghostnici in obloustih najdemo navedene znake šele v najenostavnejših oblikah; pri zadnjih vendar že bolj razvite kot pri prvi. Popolnoma razvite najdemo navedene znake pri nadaljni živalski vrsti, pri ribah (pisces). Pri teh se ohrani še dolgo časa chorda dorsalis, katero pa sčasoma izpodrine ali deloma nadomesti v starejših stadijih hrbtenica, ki sestoji pri nižjih oblikah iz hrustanca, pri višjih iz kosti, ali pa obeh skupaj. Živčni in vsi drugi sistemi so pravilno razviti, ekstremitete¹ so v prvem razvoju — imenujemo jih plavute. Najstarejše in za živalski razvoj najvažnejše ribe so somi; pri njih se pokaže pri embryju celó placenta,² katera izgine v živalski vrsti in se ponovi kot trajen, bistven znak vseh sesalcev. Tudi priprost organizem somov priča, da so se iz njih razvile višje vrste rib.

Prehodna vrsta rib k dvoživkam (amphibia), prilagodeni že na življenje na kopni zemlji, so plučarice (dipnoi). Brezglavci, oblouste in ribe dihaajo svojemu življenju v vodi primerno s škrgami. Plučarice stoje sredi med ribami in dvoživkami: po luskah, škrgah in drobnoju so podobne ribam, s plučami in nosnicami, ki se odpirajo v usta, pa spominjajo na dvoživke.

Najvažnejša zastopnika te vrste sta avstrališki pupič (ceratodus avstr.) in

¹ ekstremitete = končine, to so roke in noge.

² placenta = posteljica, materničnica je organ, ki veže plod z materinim telesom in mu dovaja živež.

protopterus, pri katerih so se „v sili“ za časa pomanjkanja vode razvila pluča iz ribjega plavnega mehurja. V ugodnih razmerah žive plučarice v vodi ali močvirju ter dihaajo s škrgami; v suši pa nadomestujejo slednje pluča. Škrge postajajo vedno bolj in bolj rudimentarne¹ in se pokažejo večinoma le še v embrionalnem stadiju. S tem korakom smo pri dvoživkah, izmed katerih ima večina v mladosti vnanje škrge, ki pozneje odpadejo; le pri nekaterih ostanejo rudimentarno razvite. Plavute, katere so se že pri plučaricah zdatno izpremenile, so se tudi razvile v popolne ekstremitete. Biogenetski² zakon nas uči, da se pri vseh višjih živalih v prvem razvoju pokažejo škrge in plavute, katere pričajo o prvotnih razvojnih oblikah, in ta zakon velja tudi za človeka.

Iz dvoživk je šel razvoj do plazilcev (reptilia), katerega prehodna oblika je novozelandska gaščarica (hatteria punctata), na otoku Nova Zelandija³ živeč praplazilec. Razvoj se je cepil tu v dve panogi: na eni strani so se iz plazilcev razvili ptiči, na drugi sesalci. O razvoju ptičev iz plazilcev nam priča pratič (archeopteryx), ki ima v kljunu še zobe in gaščaricam sličen rep, pokrit s perjem. Istotako so bile s perjem pokrite golenice (fibula), med tem ko je bil ostali trup porasel z mahom. Našli so ga v litografičnem škrlu juraformacije⁴ pri

¹ rudimentaren = nepopolno razvit.

² biogenetski zakon = zakon življenjskega razvoja (glej pozneje).

³ Nova Zelandija, otočje v južnem tihem oceanu, angleška kolonija.

⁴ juraformacija je druga najvažnejša mezocoična formacija, imenovana po gorovju jura.

Solenhofenu.¹ Hrani ga sedaj berolinski mineralogični² muzej.

Začetkom druge dobe so živeli veliki plazilci, kateri imajo popolnoma sesalcem slično zobovje, drugače pa vse znake plazilcev. Imenujejo se „teromorphi“.³ Prava doba plazilcev je bila sekundarna. Glavni znaki plazilcev so trda okostnica, mrzla rudeča kri in dihanje s plučmi. Poleg drugih značilnosti je omeniti, da neso suha in mehko-kožnata jajca, iz katerih se izvale mladiči. To svojstvo nahajamo še pri kljunaših (monotremata), najnižji vrsti sesalcev, kateri so še v marsičem zelo podobni plazilcem. V pračasu so bili sodobniki kuščaricam, kar se je moglo dokazati potom izkopenin in okamenin. V kamenju sekundarne dobe so našli kosti in zobe neke vrste sesalcev. Kostni so bile popolnoma podobne kostem kljunašev, le zobje so bili naravoslovcem prava uganjka — ker so vsi kljunači, kakor je znano, brez zobje. Primerjali so jih zobovom vseh mogočih vrst, toda nikjer se niso ujeli. In, kar ni zmoželo človek, je rešila narava. Naravoslovci so zapazili po mnogem opazovanju, da se pri mladih kljunaših razvije mlečno zobovje, katero ima karakteristično⁴ oblikovane kočnjake, ki se ne morejo primerjati z nobenimi drugimi, le — onim iz sekundarne dobe so popolnoma enaki. Naravno je očitno, da so imeli predniki sedaj živečih kljunašev zobe; nazivljejo se zobati kljunaši (allotheria).

¹ Solenhofen, vas na Bavarskem.

² mineralogičen = rudninoslovni; mineralogija = rudninoslovje.

³ teromorphi = živalim (tukaj zverem) podobni.

⁴ karakterističen = značilen.

Najzanimivejša kljunaša sta novoholandski kljunati ježek (echydna hystrix) in navadni kljunaš (ornithorhynchus paradoxus). Lastnosti sesalcev najdemo pri teh — kakor pri vseh drugih te vrste — šele v prvem početku. Kljunaši ležijo v pravem pomenu besede jajca, iz katerih se izvale mladiči. Jajca so onim plazilcev močno podobna. Mladiči ne sesajo materinih prs, katere pri kljunaših še niso razvite. Mleko, s katerim dojijo mladiče, se nahaja v žlezi mlečnici in kaplja mladičem v usta skozi kožo, ki je na tem mestu situ enako prebodena. Zanimivo in važno je, da se razvije pri vseh višjih sesalcih in tudi pri človeku v prvem embrionalnem razvoju žleza mlečnica na dotičnem mestu, kjer so pozneje prsi. Tudi placente, značilne lastnosti višjih sesalcev, še ne najdemo pri kljunaših. Koncem trupa imajo samo en skupen telesni predor za ekskremente,¹ vodo in spolne produkte, takozvano „kloako“. Za nadaljnji razvoj je važno, da nosi kljunati ježek jajca in mladiče v trebušni vrečici, ki je trajna in značilna lastnost vrečarjev (marsupialia) daljnje razvojne vrste sesalcev.

Sedaj samo v Avstraliji in južni Ameriki živeči vrečarji so bili v sekundami dobi razširjeni po vsej zemlji, kajti kosti in okamenine vrečarjev so se našle po vseh delih sveta. Značilna za nje je že omenjena trebušna vrečica (marsupium) po kateri se imenujejo in v kateri nosijo negodne mladiče toliko časa, da popolnoma dorastejo. Mladiče dojijo z mlekom, katero sesajo mladiči iz prs, ki so pri vrečarjih že popolnoma

¹ ekskrement = otrebek, odpadek.

razvite. Važno je tudi, da se nahaja pri nekaterih vrstah že placenta v prvem razvoju; večina je sicer nima, kar je gotovo v zvezi s tem, da je ne rabijo, ker izkote negodne mladiče še pred časom in jih hranijo potem z mlekom do godnosti v trebušni vrečici. Poleg drugih različnosti je posebno značilna za vrečarje spodnja čelust, ki ima močan koščen kavelj, in pa vrečni kosti, kateri služita vreči v podporo. Vrečarji so gotovo važna prehodna vrsta med nižjimi in višjimi sesalci, ki so se razvili iz njih vzporedno v kredni dobi¹ koncem sekundarne. O tem nam pričajo okostnjaki in posamezne kosti iz pričetka terciarne dobe.

Na Francoskem pri kraju Cernays in v severni Ameriki v Novi Mehiki — dveh popolnoma oddaljenih krajih — so izkopali kosti prastarih sesalcev, katere so si v glavnem popolnoma podobne, vendar kažejo že diferenciranje² posameznih vrst. Ustroj trupa, zobovje in udi so pri vseh priprosti in enotni; pač se pa razlikujejo po različno oblikovanih kosteh. Ene se bolj približujejo zverskimi, druge kopitarjem, tretje zopet glodalcem i. t. d. Iz njih je izšla vzporedno z drugimi tudi vrsta opic, o čemer nam je najboljšo spričevalo dejstvo, da se morejo opice v zobovju in udih najlažje primerjati s pravrsto sesalcev. Se-

¹ kredna doba je najmlajša doba mezozoične skupine. Imenuje se po kredi, ki pretežno sestavlja gorovje te dobe. Na mnogih krajih je kreda tudi mešana z drugim kamnjem.

² diferenciranje = ločitev, razvoj različnih organizmov iz prvotno enakih. V biološkem zmislu delitev dela, razvoj različnih organov iz prvotno enakih stanic mehurca. Diferencirati se = deliti se, ločiti se.

veda žive dandanes le potomci prvotnih vrst, ki imajo vse določno razvite znake sesalcev: vsi imajo trdo okostnico, rudečo toplo kri, dihajo s pluči, kote žive mladiče, katere hranijo sprva z mlekom; pri vseh se živi embrijo¹ v materinem telesu od placenti. Opice, ki so dosegle med temi vrstami najvišji razvoj, delimo zopet v več vrst, katere se medsebojno zelo razlikujejo. Najvišje razvita je vrsta človeških opic (anthropoides), ki nas najbolj zanima. Samo štiri zastopniki te vrste žive še danes, in sicer: gorila (*troglodytes gorilla*) in šimpans (*troglodytes niger*) v Afriki, ter v Aziji prebivajoči orang-utang (*pithecus satyrus*) in gibbon (*hylobates lar*). Razloček med temi in med nižjimi opicami je mnogo večji kakor pa med anthropoidi in med človekom. Raditega stavimo te opice med sedaj živečimi živalmi v najbližje sorodstvo s človekom. Vse štiri vrste se zopet medsebojno močno razlikujejo. Ali so vsi štiri človekovi predniki? Ako se sedaj spomnimo na ono čudno bitje opičjega človeka iz Trinila, zapazimo, da je najbolj podobno gibbonu. Jeli morebiti ta naš prednik? On se od drugih, posebno pa še od divje gorile, zelo razlikuje po krotkejši in mirnejši naravi, zna peti celo oktavo glasov in kadar pride iz drevja — živi največ na drevju — hodi vedno samo po zadnjih dveh nogah. Toda zelo dolga prednja uda odločno zanikata, da bi bil vkljub navedenim znakom naš neposredni sorodnik; kajti tu se ostali trije mnogo bolj približujejo človeku. Vsi so pa v embrionalnem stadiju prvih dveh tednov v vsem tako enaki člove-

¹ embrijo = plod v materinem telesu.

škemu embriju enake starosti, da ne more lahko ločiti neveščak v tem času opičjega embrija od človeškega. Odrasli združujejo vsi skupaj znake, v katerih se približujejo pračloveku. Človeške opice se zelo ednačijo z iskanim pračlovekom, toda nikakor niso naši neposredni predniki. Vzporedno s človekom so se razvile iz praoblake, katere glavne poteze so si ohranile; toda nenako — ta več, oni manj.

Kaj nas je pač privedlo do tega, da stavimo človeka v najbližje sorodstvo z opicami? Poleg vseh drugih glavnih lastnosti sesalcev, katere so pri človeku popolnoma razvite, se približuje v zobovju in udih nedvomno najbolj opicam. Ker pa med temi razločujemo zopet več vrst, moramo omeniti, da se med opicami po vsem svojem telesnem ustroju zopet najbolj približuje anthropoidom. Tega nam ne pričajo le vsa anatomska in embriologična dejstva, temveč tudi fizijologija.

Kakor znano, sestaja kri sesalcev iz bledorumene krvne tekočine, v kateri plava neizmerna množina majhnih rudečih telesc, od kojih dobiva kri svojo rudečo barvo. Ta telesca imenujemo krvna kolesca. Pri različnih živalskih vrstah najdemo krvna telesca povsem različna; največje ima človeška ribica (*proteus augineus*). Velika razlika v krvi pri različnih vrstah je vzrok, da se ne more mešati brez posledic kri ene vrste s krvjo druge. Navadna posledica temu mešanju je pogin dotične živali; kajti krvna tekočina ene ugonobi krvna kolesca druge vrste. In to velja tudi za živali, katere so si celo v bližjem sorodstvu; le pri najožjih sorodnih vrstah izgine razloček krvnih kolesc. Mačka

pogine, ako ji vsiknemo v krvni tok pasjo kri; nasprotno ne pogine pes, ako vsiknemo v njegov krvni tok volčjo ali lisičjo kri in narobe. Zakaj? Ker so si pes, volk in lisica najbližji sorodniki. Mačka spada sicer tudi k zverem; toda sorodstvo je tako daljno, da ima mešanje njene krvi s pasjo uničujoče posledice.

Prvi je mešal opičjo kri s človeško naravoslovec Friedenthal v Berlinu. Ta kri je toliko časa pogubonosno učinkovala, dokler je jemal za poskus opice nižjih vrst. Ko pa je vsiknil v krvni tok človeške opice človeško kri — je prenehalo dotično nasprotstvo; izostale so pogubonosne posledice. Zakaj? Ker sta se krvi teh dveh popolnoma zlagali. Mejo nasprotstva je bila s tem prekoračena in tajno življenje, najfinejša kemija krvi nam priča ter o krvnem sorodstvu v najdrznejšem pomenu besede.

V kratkih, a glavnih potezah smo se seznanili tem potom z razvojem organizmov. Pri pazljivem zasledovanju smo opazili, da se značilne lastnosti starejših živalskih vrst vedno ponavljajo v razvoju mlajših. Vsak organizem tvori najprvo ena sama stanica — jajčece (stadij enostaničarjev), katero se potom delitve razvije do mehurca, iz katerega nastane gastrula. Ta se potem diferencira značilno za gotovo vrsto. Predno pa dobi embrijo individualne¹ lastnosti svoje vrste preide vse glavne stadije prejšnjih vrst, iz katerih se je dotična vrsta razvila. Tako vidimo pri žabah, plazilcih, sesalcih, da imajo v prvem razvoju mesto hrbtenice „chordo dorsalis“, mesto pluč škrge itd.

¹ individualen = za gotovo bitje značilen, individuum = bitje.

Vsa bitja imajo v stanici skupen izvor organizacije. Vsa so si več ali manj v prvih stadijih razvoja enaka in šele v poznejših se pokažejo individualni znaki. Pri višjih živalih opazimo v njihovem razvoju stopnje, na katerih so podobne nižje stoječim in sicer zato, ker izvirajo iz skupnih prednikov. — „Chordo dorsalis“ dobimo pri vseh vretenčarjih kot predhodnico hrbtenice zato, ker vse višje vrste vretenčarjev izvirajo iz nižje vrste, katera je imela samo chordo dorsalis v celem svojem življenju (sedaj še živeče vrste: škrigoustnica in oblouste). Škrge se pokažejo pri razvoju slehernega višje razvitega vretenčarja zato, ker moramo njegove prednike iskati v nižje razviti vrsti v — ribah, katere ves čas svejega življenja dihajo s škrkami itd. Po mnogih raziskavanjih in opazovanjih je postavil jenski učenjak Ernest Haeckel za razvojno teorijo in sploh za naravoslovje enega najvažnejših zakonov — biogenetski zakon, ki nas uči, da je „ontogenija¹ kratka obnovitev filogenije“,² to se pravi: organizacijske stopnje prednikov se pokažejo, čeprav modificirane,³ v razvoju potomcev.

Ta zakon velja za vse organizme in tudi za človeka. On nam je pripomogel do jasnega spoznanja živalskega razvoja in s tem tudi človeškega.

Opazujmo v kratkih potezah človeški razvoj:

Ko se strneta seme in spermatozoon, tvorita najprvo jajčece brez jedra in šele, ko se pokaže jedro, zadobi jajčece obliko popolne stanice. Jajčece je sedaj

¹ ontogenija = razvoj organizma iz jajčeca.

² filogenija = rodoslovje.

³ modificiran = omejen.

na stopinji ene same stanice — na isti stopinji kakor so v vrsti živalstva enostaničarji trajno (stadij enostaničarjev). Jajčece se potom delitve razvije v mehurec: iz tega zopet v gastrulo in tukaj se prične šele embrijo v pravem pomenu besede. V njegovem začetnem razvoju se pokažejo glavni znaki vretenčarjev, kateri preidejo vse razvojne stadije. Mesto hrbtenice najdemo v prvih tednih „chordo dorsalis“ (stadij škrigoustnice in obloust), na vratnem delu najdemo škragne oboke, ekstremitete imajo podobo plavut, lega srca je ista kakor pri ribah itd., splošno rečeno: embrijo ima v tem času vse znake vretenčarjev na isti stopinji razvoja, kakor jih najdemo trajno pri ribah (stadij rib) koncem petega tedna se prično znaki sesalcev močnejše in določnejše razvijati. Glavni organi (srce, črevje, možgani, spolovila . . .) so popolnejši. Hrustančasta hrbtenica se končuje z malim repom, kateri se ohrani do zadnjih tednov in je največji v petem do šestem tednu. Enako kljunašem, najnižji vrsti sesalcev, ima človeški embrijo najprvo samo en telesni predor in šele v tretjem mesecu se napravi v mastniku (anus) tenka ločilna kožica, katera ga loči v dva, oziroma tri dele: a) ekskrementni predor, b) drugi, ki se deli v vodni in spolni predor. Na mestu, kjer se pozneje razvije prsna bradavica, se pokaže najprvo žleza mlečnica. Vse to nam priča, da moramo prednike človeka iskati tudi v kljunašem podobnih organizmih. Ko se razvije prsna bradavica, se pokaže okrog nje mala vrečica, katera nas spominja na trebušno vrečo vrečarjev. Embrijo, ki se hrani v maternem telesu enako vsem sesalcem

ob placenti, je do zadnjega tedna porastel z gosto volneno dlako po vsem telesu; le dlani in podplata so prosti. Pri nekaterih ostane to Ezavo oblačilo v vsem življenju; pokrili so ves čas s kratko, kodrasto in volneno dlako. Imenujemo jih „kodrce“ in nemogoče ni, da so ti v narodnih pravljicah tolikrat omenjeni „pesoglavci“. . . Šele v zadnjih tednih dobi človeški embrijo individualne znake človeka in izgubi polagoma vse pritikline svojih prednikov. Nekatere teh se pa ohranijo še rudimentarno. Tako n. pr. najdemo koncem hrbtne sedna vretenca, ki odgovarjajo pri embriju razvitemu repu in so le njegova rudimentarno ohranjena vretenca. Zanimivo je, da so ohranjena tudi pri človeških opicah, ki so — kakor znano — tudi vse brez repa, in sicer veliko manj razvita kakor pa pri človeku.

Navedli smo tu nekaj glavnih potez človeškega razvoja z ozirom na njegovo pokolenje. Darwinov stavek: „Žarki luči bodo prodrli v razvoj človeka in njega zgodovino“, s katerim je dosegla njegova revolucijska knjiga iz leta 1859. višek, nam oznanuje jutranjo zarjo novega svetovnega naziranja. In resnica — njegove proroške besede so se izpolnile. Potrdile so jih različne izkoptine, predvsem one v Neanderthalu, Krapini in Namurju ter najvažnejše v antropologiji — izkoptine v Trinitu na otoku Javi; potrdile so jih anatomija, fizijologija in embrijologija ter nič manj važen faktor za nje je neovrgljivi zakon življenjskega razvoja (biogenetski zakon).

Naziranje, da se je človek razvil iz praorganizmov in da ni bil iz blata ustvarjen, je tako resnično, da bi bilo le smešno upirati se mu. Kdor bi ga

hotel vreči, moral bi zakopati vse izkoptine na nedostopen kraj, moral bi preustrojiti anatomijo in fizijologijo in slednjič bi moral ugonobiti veliki naravni zakon — biogenetski zakon. To pa je popolnoma izključeno in proti zdravni pameti. V vsaki pravi znanstveni knjigi je to zapisano kot neomajana resnica, o tem mora biti poučen dandanes vsak bolj omikan človek. Nasprotno bi pa bilo to tajiti dandanes le znak velike nevednosti ali pa — neumnosti. Zaslepljenost in tenkosrčno, omejeno duševno obzorje nasprotnikov naravoslovne vede, ki se na vse možne načine branijo resnice, nam kaže mnogo slučajev, od katerih jih le par navedem.

Jezuit Scheiner je našel solnčne pege in je poročal o tej najdbi patru provincijalu, kakor to zahteva jezuitski hišni red, Naslednji dan ga je provincijal pozval k sebi in mu rekel: „Prečital sem Aristotela do zadnje strani in nikjer ne stoji pisano, da bi imelo solnce pege. Pomiri in prepričaj se, da so pege le v tvojem steklu ali očesu, nikakor pa ne v solncu, kajti ono je najčistejša stvar na zemlji.“

Ko je slavni astronom Galilei, ki je prvi obrnil daljnogled proti nebu, poročal o svojih eposalnih iznajdbah, proglasili so nasprotniki daljnogled za vragovo orodje. Leta 1615. je bil celo klican pred rimsko inkvizicijsko sodišče: *quod teneret, tamquam veram, falsam doctrinam a multis traditam, solem videlicet in centro mundi et immobilem, et terram movere motu etiam diurno.*¹

¹ ker je imel za resničen, od mnogih sporočeni napačni nauk, da je solnce v sredi vesolja in nepremično, semlja se pa suče v vsakdanjem določenem teku.

Še celo v svoji starosti ni imel od svojih nasprotnikov miru. Sedemdesetletni starček je bil leta 1633. klican vdrugeč pred inkvizicijo, katera ga je obdržala šest mesecev v zaporu. Umljivo je, da se mu tam ni ravno najboljše godilo.

Kakor so morali pripoznati nasprotniki Kopernikov zakon, da se zemlja vrti okrog solnca in ne nasprotno, čemur so se protivili toliko časa, dokler so se le mogli; istotako bo triumfiral¹ v doglednem času tudi razvojni zakon. Descendenčna teorija, katera velja tudi

¹ triumfirati = slaviti zmago.

za človeka, prodira zmagoslavno naprej in dandanes se ji ustavljati bi bilo nesmisel. Ernest Haeckel je postavil za antropologično konsekvenco razvojnega nauka določno pravilo pithekoidske teorije: „Naziranje, da se je razvil človek iz nižjih vretenčarjev, in sicer predvsem iz pravih opic, je specijelni¹ dedukcijski sklep, ki izvira z absolutno potrebo iz generelnega² indukcijskega zakona descendenčne teorije.“

Gvidon Sajovic.

¹ specielen = poseben.

² generelen = splošen, glaven.

Pregled.

Politika.

Revna je naša država na velikih političnih idejah, ki pretresajo drugod javno mnenje ter združujejo in cepijo politične stranke in struje, odpirajoč dalekosežne perspektive. Z elementarno silo se je pojavila pri nas zopet enkrat taka mogočna politična ideja, obsegajoč naravnost življenske temelje naše države — *splošna in enaka volilna pravica*...

Zamotane ogrske razmere, kjer ni mogoče ustvariti parlamentarne vlade zaradi nesoglasja med krono in opozicionalno večino, so rodile revolucijo od zgoraj. Član Fejervaryjevega ministerstva Kristoffy je sprožil načrt o uvedbi splošne in enake volilne pravice, ki bi pomagala Ogrski iz sedanjega nereda do kulturnega in gospodarskega napredka. Proti temu načrtu je nastopil avstrijski ministerski predsednik baron Gautsch sam se je izgovarjal, da ne) in stem povzročil indirektno, da se je v obeh

državnih polovicah začel odločnejši boj za doseg demokratičnega volilnega reda. Ministerstvo Fejervaryjevo je najprej demisioniralo, dobilo pa iznova poverilo, da vlada ogrsko državo z naprednim programom, ki obsega tudi splošno volilno pravico. Ogrski kralj je prekosil avstrijskega cesarja. Delavstvo na Ogrskem je priredilo (15. septembra) 100.000 mož broječo demonstracijo pred parlamentom za občno in enako volilno pravico in razvilo za njo živahno agitacijo.

Nerodni nastop Gautschev je vzdramil tudi avstrijsko javnost, zlasti socialna demokracija je začela iznova odločen boj za svojo staro zahtevo. Avstrijski parlament se je pečal s tem vprašanjem in dosegel vrhunec debate pri govorih Daszynskega, dr. Kramára in dr. Lecherja. In prišlo je pomembno glasovanje (6. oktobra), ko se je absolutna večina avstrijskega parlamenta

(155 : 114) izrekla za splošno in enako volilno pravico. Ni se še dosegla potrebna dvetretjinska večina, toda v resnici je moralna zmaga, ki ji mora slediti tudi faktična, na strani splošne volilne pravice; kajti za njo je glasovalo 155 takšnih poslancev, ki po računih „Arbeiter - Zeitung“ zastopajo 3,336.197 volilcev, proti pa 114 poslancev z 969.493 volilci.

Po vsi državi, po vseh deželah, po vseh večjih mestih je nastalo veselo gibanje za novo politično življenje. V prvi vrsti treba imenovati socialnodemokratsko delavstvo, ki kaže svojo politično zrelost in zavednost, svojo požrtvovalnost in solidarnost na način, ki nima para v kruha pijanih malomeščanskih in degeneriranih plemiških posmehovalcih socializma. Prvenstvo v teh lepih manifestacijah gre Čehom, kulturno najvišje stoječemu plemenu v Avstriji. Teh 100.000 čeških proletarcev, ki koraka po praških ulicah (10. oktobra) mirno, nemo, brez kajenja, na migljaj slušajoč svojih 2000 rediteljev, z jasno začrtanimi cilji, z železno voljo, z gorečimi, toda ne prekipevajočimi čustvi — to je imponanten dokaz vzgojevalne, kulturne sile, ki je je zmožen socializem. To je pa tudi obenem dokaz nepotrebnosti vojaško - policijske države za one, ki disciplinirajo in vladajo samega sebe.

Mogočno pa mora vplivati na bojevnike za občno volilno pravico, za pravičnejšo in modernejšo uredbo Avstrije, zlasti ta okolnost, da je padel (30. oktobra) *ruski absolutizem*. Celó ta stara, absolutistična trdnjava se je zdrobila pod udarci ljudstva. Car je dovolil ustavo na podlagi splošne vo-

lilne pravice. Rusko-japonska vojna, ki se je končala z mirom v Portsmouthu (29. avgusta) s tem, da je priznala Rusija Japonsko kot azijsko velesilo prve vrste, je bila začetek konca ruskega absolutizma. Da bi potolažil razjarjeno ljudstvo, ki se je na vseh krajih upiralo, je dovolil car najprej (19. avgusta) državni zbor, ki bi ne imel zakonodajalne moči, ampak samo posvetovalno, poleg tega bi bila volilna pravica zelo omejena. Revolucija je pa nadaljevala svojo pot, po vsej državi nered, boj in mesarsko klanje, končno je nastopila splošna stavka delavstva in neodvisne inteligencije, ki je zadala despotizmu smrtni udarec ter rešila rusko ljudstvo telesnega in duševnega nasilja: car je proglasil Rusijo za ustavno državo in poveril vlado Witteju, ki si je pridobil velikih zaslug, da se je končala rusko-japonska vojna. Da ne more ostati tak zgodovinski dogodek, kakor je padec ruskega absolutizma, brez vpliva na drugo javnost, to je čisto umevno. Mednarodni zbor avstrijske socialne demokracije na Dunaju je (1. novembra) soglasno sklenil v slučaju potrebe splošno stavko za dosego izpremembe volilnega reda v naprednem zmislu.

V vseh deželnih zborih je sedaj najvažnejše vprašanje izprememba volilnega reda. V *kranjskem deželnem zboru* so stavili klerikalci nujni predlog za deželni, liberalci pa za državni volilni red na podlagi splošne in enake volilne pravice. Ustavni odsek je s klerikalno večino, ko so se liberalci glasovanju odtegnili, proti glasovom Nemcev vzprejel oba predloga, se izrekel za proporcionalni sistem, po katerem se zagotavlja tudi manjšinam zastopstvo,

ter za zakon, ki omogočuje svobodno volitve.

Občna in enaka volilna pravica je postala gorišče slovenske politike. Poleg delavstva se poteguje za njo katoliško-narodna stranka, dočim zanaša tudi liberalce pritisk razmer v to strujo. V državnem zboru so se izjavili proti, v deželnem zboru so odnehali. Oficielno se narodno-napredna stranka še ni ogrela za občno in enako volilno pravico, njen vodja dr. Tavčar to priznava, drugi mešajo. Dve duši v enem telesu.

Ne gre tu za posamezne osebe, gre za analiziranje in presojanje socialnih tipov v zvezi z dosedanjim zgodovinskim razvojem, ki nam odpira pogled v prihodnost. Ne gre za absolutno formulo, ki bi na mah prerodila svet iz doline solz v nebeški raj. Uvesti je treba relativno dobro načelo, ki je zmožno napredka. O načinu, kako bi se uveljavilo to načelo, da bi pomenjalo kar največjo mero skupne blaginje in pravičnosti, se lahko mnenja križajo; ne moremo pa prezirati okolnosti, da je za moderno državo načelo splošne in enake volilne pravice naravnost zgodovinska nujnost, utemeljena v njenem ekzistenčnem pogoju. Splošne in enake volilne pravice niso iz tal izkopal posebni prenapeteži, ampak s socialnim razvojem je rastla tudi ta ideja. Francoska revolucija je uničila dosedanje stanovske predpravice srednjeveške fevdalne družbe, ki ne pozna skupnosti, marveč le koristi poedinih krogov, nepretrogoma se bojujočih s svojim deželnim knezom za razširjanje teh koristi. Namesto neštevilnih poedinih interesov nastopa v novoveki državi skupni interes. Ta razvoj se vrši počasi, dasi

je že nad sto let od francoske revolucije, in še davno ni končan. Poslanec moderne države ne sme zastopati nepremičnih posebnih koristi, marveč je zastopnik celote, kateri je treba podrežati in spravljati z njo v višjo harmonično enoto želje posameznih skupin na podlagi gospodarskih zakonov in socialne pravičnosti. Kar se je v tem oziru v državnem zboru in tudi v našem kranjskem deželnem zboru govorilo o zastopstvu veleposestnikov, meščanov itd., to vse so še socialni tipi izginjajoče fevdalne družbe, ki so v temeljnem nasprotju z moderno državo. Socialna struktura, razvoj in namen moderne države utemeljuje splošno in enako volilno pravico, zato v boj za njo z besedo in s peresom. r.

Socializem.

Friderik Engels. 5. avgusta letos je minilo 10 let, odkar je umrl nadarjeni razširjevalec Marksovih idej in vodja nemške socialne demokracije, Fr. Engels. On, Marks in Lassalle so utemeljitelji socialne demokracije sploh. Engels posebej pa je slovel tudi kot globok zgodovinar in je napisal nekaj knjig, ki bodo še dolgo služile človeštvu kot duševna hrana. Bil je mirnega značaja in vera njegova v ideje, ki jih je gojil in učil celo svoje dolgo življenje, je bila tolika, da je dosledno odklanjal vsak prevraten in nasilen nastop. Bil je trdno prepričan, da pade kapitalistični sistem sam, ko se razvije do absurdnosti. Posebno znamenito je njegovo delo o delavskih, tovarniških razmerah na Angleškem in pa „Ursprung der Familie“, kjer se opira na učenjaka Morgana.

Dne 5. in 6. avgusta je zborovala v Laussane *švicarska socialna demokracija*. Povdarjalo se je na zborovanju potreba, da se povzdignejo in pokrepčajo strokovne organizacije. V ta namen je izdala skupno z vodstvom strokovnih društev oklic, ki pravi: Vsak strokovno organizirani delavec se mora organizovati tudi politično, in vsak delavec, ki je v kaki politični organizaciji, mora biti tudi član svojega strokovnega društva. Le na ta način se bo moglo z uspehom nastopiti proti nasprotnikom. 268 delegatov zbora je zastopalo 19.600 sodrugov. Kot strankarski tajnik se je volil za tri leta praktični sodr. Fährndrich-Biel. Dohodkov je imela stranka 5091·75 frankov in znaša njeno premoženje 4294 frankov. Pri debati o volitvah v narodni svet se je sklenilo, povsod, kjer je le mogoče, nastaviti socialistične kandidate in prepustiti odločbo o kompromisih z drugimi strankami dotičnim okrajem samim. Sploh pa naj se neha s kompromisi in s podpiranjem kandidatov nasprotnih strank. O militarizmu je sklenil zbor obravnavati na posebnem, nalašč v ta namen sklicanem strankarskem zboru. Glavna referata na shodu sta prevzela prof. dr. Lotmar iz Berna in poslanec Greulich.

Socialistično časopisje. Glavno glasilo *danske socialne demokracije* bo izhajalo odslej vsak dan. Doslej je izhajal Social-Demokraten šestkrat na teden. List ima 42.000 naročnikov in je torej največji dnevnik cele Danske. Kakor znano, je župan glavnega danskega mesta Kopenhagena vodja in poslanec socialistov. — *Slovensko glavno glasilo socialne demokracije* se je preselilo vsled sklepa zadnjega strankar-

skega zbora iz Trsta v Ljubljano. List se je nekoliko povečal in je upati, da bo njegov vpliv na naše javno mnenje vedno večji.

V zadnjem času se je začel po celi Avstro-ogrski monarhiji velik *boj za splošno in enako volilno pravico*. Tudi slovenski delavci se dramijo. Priredili so mnogo shodov, ki so bili vsi izvrstno obiskani. V Ljubljani so priredili impozantno manifestacijo, ki je šla pred poslopje deželnega zbora. Deželnemu glavarju je posebna deputacija delavstva nesla peticijo s tisoči in tisoči podpisi, ki zahtevajo splošno in enako volilno pravico v državni in deželni zbor ter občine.

Action directe. Na Francoskem živi v strokovnih organizacijah še vedno ideja splošne stavke. Ta ideja je zadržala sedaj novo obliko: v direktni akciji. Zadnji francoski strokovni kongres je sklenil od 1. maja 1906. vpeljati povsod osemurni delavnik. In sicer na jako priprost način. Ne bodo se organizacije mnogo pogajale s podjetniki, niti ne bodo uprizorili generalne stavke, temveč delavci kratkomalo ne bodo dalj delali nego osem ur na dan. Seveda je vse odvisno od tega, *kako* se bo akcija pričela in nadaljevala. A izključeno ni, da pride kdaj ta sicer sama na sebi zelo priprosta ideja tudi v naše kraje. Odvisno je od uspeha na Francoskem in v Švici, kjer se sedaj ta ideja marljivo razširja vkljub temu, da se je strokovna zveza izrekla odločno *proti*.

Nemška socialna demokracija je letos zborovala v Jeni. To je bil jako plodovit zbor, ki ni bil kar nič podoben draždanskemu, kjer sta se preekali dve struji: marksistična in revizionistična.

Glavna in brez dvoma tudi najzanimivejša je bila točka o generalni stavki. Poročal je Bebel. Povedal je, da se nemška buržoazija in aristokracija peča z mislijo, *omejiti* volilno pravico iz strahu pred ljudstvom. V nekaterih mestih se je to že zgodilo in na Saškem tudi za deželni zbor. To pa se ne bo posrečilo, ker ima organizirano delavstvo pripomočke, da se upre. Eno takih sredstev

pa je generalna stavka. Ta pa se naj rabi le kot obrambno sredstvo. Predložil je v tem zmislu zboru resolucijo, ki jo je zbor tudi sprejel. Stranka se je nanovo organizovala. Pomlajena in močnejša je stranka danes in pride čas, ko se bo iznebila tudi marsikaj drugega, ki je že zastarelo ali pa nepravdo. Časa je treba.

Abditus.

Književnost.

Josip Regali: Relievi. To je najnovejša knjiga v slovenskem leposlovju. Regali se lahko ponaša, da si je v teku svojega literarnega delovanja pridobil dobro in ugledno stališče i med beletristi i med leposlovnimi kritičarji. Knjiga Relievi, ki se ponaša z elegantno opremo, obsega osem črtic in novel, ki se gladko beró in so vseskoz ne le lepe, temveč zanimive vsebine. Prav nekaj posebnega se nam dozdeva način, kako popisuje Josip Regali prirodo in baš pri tem lahko opazujemo fini in tenkočutni pisateljev umetniški okus. In kar je glavno: knjiga se ne more prištevat med tiste proizvode, kjer se samo igra z besedami, temveč ima vsaka črtica in novela v sebi tudi množino misli. Opozarjamo zlasti na „Jesenski večer“ in „Daj rešenje, Gospod!“ Knjiga, obsegajoča 149 strani, ki jo je tiskal in založil D. Hribar v Ljubljani in ki stane le 2 K, je vredna toplega priporočila, posebno pa inteligentnejšim krogom. A. P.

Piščalka, 1. julija 1905, Celje — za abstinentne, pívce in pijance. To je najnovejši slovenski mesečnik, ki si je nadel nalogo, bo-

jevati se proti pijanstvu in alkoholu sploh, ki je po naši domovini tako zelo ukoreninjen. Namen je dober in s tega stališča se mora Piščalka *pozdravljati* in vsakomur *priporočati*. Pijanstvo dandanes pri nas ni ukoreninjeno le pri starejši generaciji, temveč i pri mlajši in če kdo hoče napraviti „narodno delo“, pa se enostavno napije. Piščalka prinaša v svoji prvi številki razne poučne in prepričevalne sestavke proti alkoholizmu in pitju alkoholnih pijač sploh in pravi izrečno, da je njen namen „izključno protialkoholično gibanje na Slovenskem“. Ker želimo slovenskemu ljudstvu dobro, ta list — ki stane za letos le 2 K — zelo priporočamo i inteligenci, nič manj pa delavstvu, *posebno delavstvu*, ki tudi v drugih deželah stoji *na čelu* tega potrebnega in koristnega gibanja. A inteligenca naj daje vzgled ljudstvu! Ona mora biti prva, ki bi morala vneto podpirati to gibanje in to mlado začetje. — Poleg tega bo „Piščalka“ prinašala tudi razne pripovedne sestavke. Uredništva in upravníštva naslov je: Jagnjenica, pošta Radeče pri Zidanem mostu. A. P.

Socialna revija Naši Zapiski

so postali tako važen mesečnik, da bi ga ne smelo nedostajati v nobeni čitalnici, pa tudi posamezniki, ki se zanimajo za moderno socialno stremiljenje, bi jo morali brati. Prva številka četrtega letnika izide 10. decembra. Naročnina nanj za celo leto 3 K.

Izdajatelj in odgovorni urednik Ivan Mlinar. — Natisnil J. Pavliček v Kočevju.